

VU Research Portal

Beslagformaliteiten

Borgers, M.J.

published in
Delikt en Delinkwent
2008

document version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)
Borgers, M. J. (2008). Beslagformaliteiten. *Delikt en Delinkwent*, 38(10), 1061-1092.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
vuresearchportal.ub@vu.nl

Beslagformaliteiten²

76 *Op grond van artikel 94b en 94 Sv dienen bij het leggen van strafvorderlijk conservatoir beslag, al dan niet op straffe van nietigheid of schadeplichtigheid, diverse formaliteiten in acht te worden genomen. Het stelsel van artikel 94b en 94c Sv is tamelijk complex, mede omdat artikel 94c Sv vrijwel de gehele civielrechtelijke beslagregeling van overeenkomstige toepassing verklaart. In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de verschillende beslagformaliteiten, waarbij in het bijzonder aandacht uitgaat naar de wijze waarop de rechtsvorderlijke bepalingen vorm kunnen krijgen bij het strafvorderlijk beslag.*

I Inleiding

De wetgever heeft de uitbreiding van de strafvorderlijke beslagbevoegdheden in 1993 gepaard doen gaan met een aantal voorschriften dat betrekking heeft op de wijze van inbeslagneming en de daarbij te vervullen formaliteiten. Artikel 94b Sv verstrekt voor zowel het klassieke beslag (artikel 94 Sv) als het conservatoire beslag (artikel 94a Sv) procedurele bepalingen voor de inbeslagneming van andere voorwerpen dan ‘gewone’ roerende zaken. Het gaat in het bijzonder om het beslag op vorderingen, waardepapieren, onroerende registergoederen, aandelen en effecten op naam, schepen en vliegtuigen. Artikel 94c Sv verklaart, voor wat betreft het conservatoire beslag, vrijwel de gehele regeling van het *civilrechtelijke* conservatoire beslag van overeenkomstige toepassing. Deze rechtsvorderlijke bepalingen gelden in aanvulling op de voorschriften ex artikel 94b Sv.

¹ Hoogleraar straf(proces)recht, Vrije Universiteit Amsterdam.

² Citeerwijze: M.J. Borgers, ‘Beslagformaliteiten’, *DD* 2008, 76.

Met name artikel 94c Sv is voorwerp van scherpe kritiek.³ De vrijwel ongeclausuleerde van overeenkomstige toepassing-verklaring van een grote hoeveelheid rechtsvorderlijke voorschriften roept in de praktijk meer vragen dan antwoorden op. Dit is hoofdzakelijk het gevolg van de afwijkende inrichting van het strafvorderlijke en het rechtsvorderlijke beslag. In het civiele recht wordt het beslag gelegd door een (civiele) partij, met tussenkomst van de voorzieningenrechter van de rechtbank en een gerechtsdeurwaarder. Het strafvorderlijk beslag geschiedt aan de hand van een stelsel van beslagbevoegdheden van opsporingsambtenaren, de officier van justitie en de rechter-commissaris. Het lijkt erop dat de wetgever deze afwijkende inrichting – en de daaraan verbonden fricties – onvoldoende heeft onderkend bij de introductie van artikel 94b en 94 Sv in 1993. De wetgever heeft zich nadien, ter gelegenheid van de herziening van de ontnemingswetgeving, de geuite kritiek tot op zekere hoogte aangetrokken en in 2003 enkele wijzigingen doorgevoerd in deze wettelijke regeling.⁴

Niettegenstaande alle denkbare kritiek is de regeling van artikel 94b en 94c Sv voor de beslagpraktijk van groot belang.⁵ Het niet of niet voldoende in acht nemen van de toepasselijke vormvoorschriften⁶ kan onder omstandigheden leiden tot nietigheid van het beslag of schadeplichtigheid. Het is daarom zaak dat aan die voorschriften, hoe wezensvreemd die ook mogen voorkomen, gehoor wordt gegeven. Daarbij is het vaak onvermijdelijk dat er een vertaalslag moet worden gemaakt van het rechtsvorderlijke voorschrift naar de (zinvolle) toepassing daarvan in de strafvorderlijke context. Deze bijdrage beoogt enig inzicht te verschaffen in de wijze waarop dat kan geschieden.⁷ Daartoe ga ik allereerst in op de doelstellingen en de structuur van

3 Zie onder andere J.L. van der Neut en J. Simmelink, 'Van overeenkomstige toepassing. Voordeelsontneming en techniek van wetgeving', *DD* 1996, p. 866-873, R.M Vennix, *Boef en beslag. De strafvorderlijke inbeslagneming van voorwerpen*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1998, p. 179-180 en de noot van Mevis onder HR 31 januari 2006, *NJ* 2006, 589, onderdeel 4.

4 Wet van 8 mei 2003, *Stb.* 202 (in werking getreden op 1 september 2003).

5 Het BOOM-Nieuws van januari 2008 is bijvoorbeeld geheel gewijd aan het thema 'beslag en beklag', met ruim aandacht voor de wijze van inbeslagneming.

6 Strikt genomen gaat het niet alleen om vormvoorschriften. De rechtsvorderlijke regeling omvat ook een aantal bevoegdheidsverlenende bepalingen. Deze bevoegdheden hebben, voor zover relevant met betrekking tot het strafvorderlijk conservatoir beslag, wel weer betrekking op de uitvoering van het beslag. In dit artikel komen ook deze bevoegdheden aan de orde (zie par. 3.2).

7 Op onderdelen bouwt dit artikel voort op M.J. Borgers, 'De ontnemingswetgeving in civielrechtelijk perspectief', in: P. Everaars e.a. (red.), *Ontnemingswetgeving in perspectief*, Deventer: Gouda Quint 1999, p. 31-52.

het rechtsvorderlijk beslag. Vervolgens komt de vraag aan de orde op welke wijze in het algemeen de rechtsvorderlijke bepalingen vorm krijgen bij het strafvorderlijk beslag. Tot slot behandel ik, mede aan de hand van de Aanwijzing ontneming, een aantal voorschriften meer in detail. Deze bijdrage beperkt zich tot de formaliteiten met betrekking tot het strafvorderlijk conservatoir beslag ex artikel 94a Sv.

2 Hoofdpijnen van het rechtsvorderlijk beslag

2.1 Executoriaal beslag en conservatoir beslag

Het rechtsvorderlijk beslag kan worden onderverdeeld in het *conservatoire* en het *executoriale* beslag.⁸ Het executoriale beslag is het beslag ter uitvoering van een executoriale titel, veelal (de grosse van) een onherroepelijk rechterlijke uitspraak. In afwachting van de executoriale titel is het mogelijk conservatoir beslag te leggen. Het beslagen object wordt dan ‘geconserveerd’ tot het moment dat het beslag overgaat in een executoriaal beslag.⁹ In het navolgende beperk ik mij tot het conservatoire beslag, aangezien artikel 94c Sv betrekking heeft op de voorschriften met betrekking tot dit beslag (artikel 700-770c Rv). De bepalingen van het executoriaal beslag zijn evenwel niet zonder belang. De regeling van het conservatoire beslag verwijst op verschillende plaatsen naar de voorschriften van het executoriale beslag (artikel 430-584r Rv). De structuur van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering is op dit onderdeel als volgt. In verschillende voorschriften van het conservatoire beslag wordt specifiek verwezen naar bepalingen van executoriaal beslag (zie bijvoorbeeld artikel 712 Rv). Ontbreekt een dergelijke specifieke verwijzing, dan is een voorschrift van executoriaal beslag niettemin van overeenkomstige toe-

8 Zie voor (inleidende) literatuur over het civiele executie- en beslagrecht: H. Oudelaar, *Recht halen. Inleiding in het executie- en beslagrecht*, Deventer 2000; H. Oudelaar (red.), *Vademecum Burgerlijk Procesrecht. Executie en Beslag*, Deventer: Gouda Quint 2001; H. Stein/H.A. Stein, *Goed beslagen*, Deventer: Kluwer 2002; H. Oudelaar, *Executierecht*, Deventer: Kluwer 2003, W. Hugenholtz/W.H. Heemskerk, *Hoofdpijnen van Nederlands burgerlijk procesrecht*, Den Haag: Elsevier juridisch 2006, nr. 237-255 en H.J. Snijders e.a., *Nederlands burgerlijk procesrecht*, Deventer: Kluwer 2007, nr. 403-456. Een uitvoerige studie over het derdenbeslag betreft L.P. Broekveldt, *Derdenbeslag*, Deventer: Kluwer 2003.

9 De overgang van conservatoir naar executoriaal beslag vindt plaats van rechtswege indien a. de beslaglegger een executoriale titel heeft verkregen in de hoofdzaak, b. deze titel voor tenuitvoerlegging vatbaar is geworden en c. de titel aan de beslagene en eventueel de derdebeslagene is betekend (art. 704 lid 1 Rv).

passing op grond van artikel 702, lid 1, Rv. Deze laatste bepaling schrijft voor dat een conservatoir beslag wordt gelegd met overeenkomstige toepassing van de voorschriften van executoriaal beslag, tenzij de wet anders bepaalt.¹⁰ De toepassing van een voorschrift van executoriaal beslag kan overigens achterwege blijven indien het betreffende voorschrift betrekking heeft op een situatie die zich in de fase van conservatoir beslag niet kan voordoen.¹¹

2.2 Verhaalsbeslag en beslag tot afgifte of levering

Men kan twee soorten (conservatoir) beslag onderscheiden: het *verhaalsbeslag* en het *beslag tot afgifte of levering*. Het verhaalsbeslag dient ter verhaal van een geldvordering; daartoe mogen in beginsel alle vermogensbestanddelen van de schuldenaar worden beslaan.¹² Deze vermogensbestanddelen worden in de executoriale fase te gelde gemaakt, waardoor de vordering van de schuldeiser kan worden voldaan. Het beslag tot afgifte of levering heeft betrekking op de situatie waarin de schuldeiser een (persoonlijk of zakelijk) recht heeft op een specifiek goed (artikel 730-737 Rv). Het beslag kan in dat geval alleen betrekking hebben op dat goed. In het kader van de ontnemingswetgeving is met name het verhaalsbeslag relevant. De ontnemingsmaatregel is in wezen immers een verplichting tot het betalen van een geldsom. Om die reden laat ik het beslag tot afgifte of levering verder buiten beschouwing.¹³

10 De formulering van art. 702, lid 1, Rv is wat ingewikkelder dan hier weergegeven. Zie nader: T & C Rv (Gieske), aant. 1 op art. 702 Rv.

11 Een voorbeeld hiervan is art. 477a Rv.

12 Dit vloeit voort uit art. 3:276 BW. Vgl. ook art. 435, lid 1, Rv. Er zijn enkele wettelijke beperkingen; zie bijvoorbeeld art. 436, 447 en 448 Rv.

13 Een beslag tot afgifte of levering is ook in de ontnemingspraktijk denkbaar; het gaat daarbij om het beslag op een tot een gemeenschap behorend goed met het oog op de verdeling van die gemeenschap en het Pauliana-beslag in het geval van een rechterlijke vernietiging van een benadelende rechtshandeling. Zie over deze gecompliceerde beslagmogelijkheden nader: Borgers 1999, p. 53-55, 65-67. Voor wat betreft het Pauliana-beslag heeft de wetgever bij de aanpassing van de ontnemingswetgeving buiten twijfel gesteld dat de officier van justitie bevoegd is om een dergelijk beslag op de voet van art. 737 Rv te leggen, door in art. 94d lid 1 Sv ook expliciet te verwijzen naar het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Vgl. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 3, p. 24 (MvT).

2.3 *Het verlov van de voorzieningenrechter*

Een schuldeiser die tot een conservatoir beslag wil overgaan, verzoekt daartoe verlov van de voorzieningenrechter van de rechtbank (artikel 700, lid 1, Rv). De voorzieningenrechter onderzoekt summier of er aanleiding is het verlov te verlenen (artikel 700, lid 2, Rv). Dat onderzoek behelst hoofdzakelijk de vraag of de gepretendeerde vordering voldoende aannemelijk is. De schuldenaar wordt in beginsel niet tevoren gehoord door de voorzieningenrechter, tenzij het gaat om een beslag op periodieke betalingen zoals loon, uitkering en pensioen (artikel 720 Rv). In een aantal gevallen mag de voorzieningenrechter het verlov alleen verlenen indien de schuldeiser heeft gesteld en aannemelijk heeft gemaakt dat er sprake is van vrees voor verduistering.¹⁴ De bewijslast die op de schuldeiser rust, is overigens niet groot. Een laatste aspect van het verlov van de voorzieningenrechter dat moet worden genoemd, is de vaststelling van de datum waarop uiterlijk de hoofdzaak moet zijn ingesteld. Op grond van artikel 700, lid 3, Rv verleent de voorzieningenrechter het verlov onder de voorwaarde dat de schuldeiser binnen een termijn van ten minste acht dagen de eis in de hoofdzaak instelt, voor zover de schuldeiser dat op het moment van het verzoek om het verlov nog niet heeft gedaan. Met het instellen van de eis in de hoofdzaak wordt bedoeld dat de schuldeiser overgaat tot het vorderen van het bedrag waarvoor hij beslag legt, in een (rechterlijke) procedure.¹⁵ Laat de schuldeiser deze termijn (en de eventuele verlengingen daarvan) verstrijken, dan vervalt het beslag (artikel 700, lid 3 slot, Rv).

2.4 *Het leggen van het beslag*

Heeft de schuldeiser het verlov van de voorzieningenrechter verkregen, dan moet hij zich voor het leggen van het beslag wenden tot een deurwaarder. Alleen de deurwaarder is daartoe bevoegd. Het leggen van het beslag bestaat in essentie uit het betekenen (afgeven) van een afschrift van het verlov van de voorzieningenrechter en het verzoekschrift daartoe. Van de betekening wordt door de deurwaarder een

¹⁴ Dit is onder andere vereist bij beslag op roerende zaken die geen registergoederen zijn, beslag op rechten aan order of toonder (art. 711, lid 1, Rv), beslag op aandelen op naam en andere effecten (art. 714 Rv) en beslag op onroerende zaken (art. 725 Rv).

¹⁵ De hoofdzaak kan ook een andersoortige procedure zijn, bijvoorbeeld een arbitrage.

akte opgemaakt, het beslagexploit.¹⁶ Ook een afschrift van dit exploit wordt achtergelaten (artikel 702 Rv). Het beslagexploit moet een aantal gegevens bevatten; het gaat daarbij in elk geval om de voor- naam, naam en woonplaats van de beslaglegger, de naam en woon- plaats van de beslagene, de vermelding van het verlot van de voorzie- ningenrechter en een domiciliekeuze.¹⁷ Bij sommige beslagen moeten meer gegevens worden vermeld.¹⁸ Het opnemen van al deze gegevens is voorgeschreven op straffe van nietigheid.¹⁹ De betekening van (een afschrift van) het beslagexploit geschiedt in elk geval aan de schulde- naar, de beslagene.²⁰ Afhankelijk van het object dat wordt beslagen (zie paragraaf 2.7), wordt het exploit ook betekend aan een ander, bijvoorbeeld de derde die zaken van de schuldenaar onder zich heeft.

2.5 *Blokkerende werking van het beslag*

Het doel van het rechtsvorderlijk beslag is het voorkomen dat de schuldenaar zich van zijn vermogen (of bepaalde bestanddelen daar- van) ontdoet dan wel anderszins het verhaal door de schuldeiser be- moeilijkt, bijvoorbeeld door het vestigen van zekerheidsrechten. Het beslag heeft daartoe een blokkerende werking ten aanzien van het beslagen voorwerp. Deze blokkerende werking bestaat uit een aantal rechtsgevolgen. Allereerst is er de strafbedreiging ex artikel 198 Sr: het onttrekken van een goed aan een daarop gelegd beslag alsmede het verbergen, vernielen, beschadigen of onbruikbaar maken van dat goed is strafbaar. Van groter belang is de *relatieve beschikkingsonbe- voegdheid* van de beslagene; een vervreemding, een bezwaring, een onderbewindstelling en een aantal andere rechtshandelingen ten na- dele van de beslaglegger²¹ kunnen niet tegen hem worden ingeroe-

16 In een aantal gevallen spreekt de wet niet van beslagexploit maar van proces- verbaal van beslag; zie bijvoorbeeld art. 504, lid 1 Rv. Vgl. Oudelaar 2000, p. 58- 59.

17 Zie bijvoorbeeld art. 702, lid 1, jo. 440, lid 1, Rv. Door de domiciliekeuze weet de beslagene aan welk adres hij bijvoorbeeld de dagvaarding voor het kort geding tot opheffing van het beslag kan laten betekenen.

18 Zie art. 474c, lid 1 sub a, 475, lid 1 sub a, 479i, lid 1 sub b, 504, lid 1 sub c, 565, lid 1 sub d-f, en 584c, lid 1 sub d-e, Rv.

19 Zie met betrekking tot het vermelden van het verlot van de voorzieningen- rechter: Oudelaar 2000, p. 135.

20 Zie art. 474d, lid 1, 475i, 505, lid 1, 565, lid 3 en 4, 584d, lid 3, Rv.

21 Te weten: verhuring (art. 453a, lid 1, 475h, lid 2, 505, lid 2, 566, lid 2, Rv), afstand (art. 475h, lid 1, Rv), verpachting (art. 505, lid 2, Rv) en vervrachting (art. 566, lid 2, Rv).

pen.²² De beslaglegger hoeft zich, anders gezegd, niet te storen aan al deze rechtshandelingen.²³ Voor zover het beslag onder een derde is gelegd, wordt deze derde bevolen het betreffende goed onder zich te houden ‘op straffe van onwaarde van elke in weerwil van het beslag gedane betaling of afgifte’ (artikel 475, lid 1 sub a, Rv; zie ook artikel 475 h, lid 1 tweede volzin, Rv). Voor zover het beslag roerende zaken betreft, kan het beslag kracht worden bijgezet door een gerechtelijke bewaring van die zaken. Hiervoor is een afzonderlijk verlot van de voorzieningenrechter vereist (artikel 709 lid 1 Rv).

De blokkerende werking van het beslag kent een aantal beperkingen. Ik noem er twee. De wet beschermt onder omstandigheden de derde die te goeder trouw rechten op beslagen goederen heeft verkregen (artikel 453a, lid 2, en 475h, lid 2, Rv). In het geval van een beslag op een onroerende zaak voorziet de wet, voor het geval de beslagen zaak als woonruimte wordt verhuurd, in een bescherming van de huurders (artikel 505, lid 2, Rv).²⁴

2.6 Sancties bij het niet in acht nemen van formaliteiten

Eén van de gronden voor opheffing van het conservatoire beslag is het verzuim van op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen (artikel 705, lid 2, Rv). De voorschriften waarin nietigheid is voorgeschreven, hebben vrijwel allemaal betrekking op de gegevens die in het deurwaardersexploit moeten worden genoemd.²⁵ De reden hiervan is dat het exploit de bij het beslag betrokken partijen voorziet van de meest relevante informatie: het feit dat er beslag is gelegd, het verlot daartoe, de identiteit van de beslaglegger en de beslagene alsmede

22 Benadelende rechtshandelingen die voor het beslag hebben plaatsgevonden, waarop de blokkerende werking geen effect heeft, kunnen eventueel met behulp van de actio Pauliana worden aangetast. Zie over de werking van de actio Pauliana in de strafvorderlijke context nader: Borgers 1999, p. 63-65.

23 De rechtshandelingen zijn op zichzelf wel geldig, doch niet ten opzichte van de beslaglegger. De beslagene is in relatie tot de beslaglegger (relatief) beschikkingsonbevoegd. Zie nader over het (ingewikkelde) leerstuk van de relatieve beschikkingsonbevoegdheid: E.M. Hemmen, ‘Beslag en rechtsgevolg’, in: B.W.M. Nieskens-Isphording e.a. (red.), *Discussies omtrent beslag, verhaal en beschikkingsbevoegdheid*, Deventer: Tjeenk Willink 1997, p. 27-35 en S.E. Bartels en H.W. Heijmans, ‘Het beschermingsmechanisme van het beslag (tot levering) bij vervreemding en bezwaring van het beslagen goed’, WPNR 6306 en 6307 (1998), p. 192-196 en p. 207-210.

24 Zie voor de andere beperkingen: art. 475h, lid 1 tweede volzin, en 505, lid 3, Rv.

25 Zie art. 440, lid 1, 474c, lid 1, 475, lid 1, 479i, lid 1, 504, lid 1, 565, lid 1, 584c, lid 1, en 719, lid 1, Rv.

veelal het object van beslag.²⁶ Andere bepalingen die de nietigheid, dan wel de opheffing, van het beslag voorschrijven hebben betrekking op de betekening van het (afschrift van het) beslagexploit aan de beslagene in gevallen waarin het beslag niet onder de schuldenaar zelf is gelegd.²⁷ Voor de goede orde: de betekening van het beslagexploit zelf, de handeling waarmee het beslag wordt gelegd, is niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Zonder deze handeling is het beslag immers nooit gelegd, het bestaat dan niet en kan derhalve ook niet nietig zijn.

In gevallen waarin de wet nietigheid voorschrijft, kan die sanctie onder omstandigheden achterwege worden gelaten. Het moet dan gaan om een gering gebrek waardoor de belangen van de beslagene of de betrokken derde niet wezenlijk zijn geschaad, bijvoorbeeld een onjuiste vermelding van de voornamen.²⁸ In die gevallen waarin de wet geen sanctie voorschrijft, is de rechter vrij of hij een sanctie doet volgen op een vormfout en, zo ja, welke sanctie. Opheffing van het beslag is alleen passend indien het om een ernstige fout gaat.²⁹ In andere gevallen kan de rechter het herstel van het verzuim bevelen³⁰ of een schadevergoeding toekennen.³¹

2.7 De beslagobjecten

Het conservatoire verhaalsbeslag mag, zoals eerder gezegd, op alle vermogensbestanddelen van de schuldenaar worden gelegd. De beslaglegger is vrij in de keuze op welk object hij beslag laat leggen, mits het object maar aan de schuldenaar toebehoort³² en voor beslag vat-

²⁶ Art. 719, lid 1, Rv bevat voorts aanvullende vereisten voor het beslagexploit in geval van conservatoir derdenbeslag.

²⁷ Zie art. 474d, lid 1, 475i, 505, lid 1, 584d, lid 3, Rv. Een laatste voorschrift dat op straffe van nietigheid geldt, is de overbetekening ex art. 721 Rv. Zie daarover par. 4.3.

²⁸ Zie Oudelaar, in: H. Oudelaar (red.), *Vademecum Burgerlijk Procesrecht. Executie en Beslag*, Deventer: Gouda Quint 2001, p. 70.

²⁹ Zie Parl. Gesch. Rv e.a.w. (Inv. 3, 5 en 6), p. 314.

³⁰ Art. 438, lid 2, Rv biedt deze mogelijkheid expliciet voor het executoriale beslag. Art. 705 Rv maakt hiervan voor het conservatoire beslag geen melding. Niettemin kan worden aangenomen dat herstel ook in het laatste geval mogelijk is. Zie Ynzonides, in: H. Oudelaar (red.), *Vademecum Burgerlijk Procesrecht. Executie en Beslag*, Deventer: Gouda Quint 2001, p. 118.

³¹ Zie bijvoorbeeld Parl. Gesch. Rv e.a.w. (Inv. 3, 5 en 6), p. 92 en 129.

³² De wet laat in een aantal gevallen toe dat het beslag op een goed wordt gelegd dat niet aan de schuldenaar toebehoort. Een voorbeeld daarvan is het fiscale bodemrecht.

baar is.³³ Het wetboek van burgerlijke rechtsvordering geeft voor de verschillende beslagobjecten afzonderlijke voorschriften. Het is daarom zinvol de beslagobjecten kort te omschrijven.³⁴

Beslag is allereerst mogelijk op *roerende zaken die geen registergoederen zijn* en die zich in de handen van de schuldenaar bevinden (artikel 439-474, 711-712 Rv). Voorts kent de wet voorschriften voor het beslag op *rechten aan order of toonder* (artikel 474a, 713 Rv) en het beslag op *aandelen en andere effecten op naam* (artikel 474aa-474i, 714-717 Rv).³⁵ Voor die gevallen waarin een derde roerende zaken die geen registergoederen zijn, van de schuldenaar onder zich heeft of iets verschuldigd is aan de schuldenaar (deze laatste heeft een vordering op de derde),³⁶ kan er beslag worden gelegd *onder de derde*. Dit is het zogenaamde derdenbeslag (artikel 475-479a, 718-723 Rv). Het bijzondere aan het derdenbeslag is dat de beslaglegger in principe niet hoeft te specificeren waarop hij precies beslag legt.³⁷ Daarentegen is de derdebeslagene verplicht te verklaren welke zaken van de schuldenaar (de beslagene) hij onder zich heeft, dan wel welke vorderingen de schuldenaar op hem heeft. Op die goederen rust het beslag. Heeft de schuldeiser zelf roerende zaken die geen registergoederen zijn, van de schuldenaar onder zich of heeft deze laatste een vordering op de schuldeiser, dan kan de schuldeiser ook beslag *onder zichzelf* leggen. Dit eigenbeslag voorkomt dat de schuldeiser de betreffende zaak moet afgeven dan wel de vordering moet voldoen

33 In sommige gevallen mag een object niet of slechts gedeeltelijk worden beslagen. Te denken valt met name aan de beslagvrije voet; zie hierna onder 4.3.

34 Het beslag op intellectuele eigendomsrechten laat ik buiten beschouwing. Zie nader H.J. Snijders e.a. 2007, nr. 448.

35 Indien de aandelen van de schuldenaar zich in een verzameldepot in de zin van de Wet giraal effectenverkeer (Wge) bevinden, vindt het beslag op andere wijze plaats. Twee soorten beslag zijn in dat geval denkbaar: beslag op het aandeel van de schuldenaar in het verzameldepot (vgl. art. 12, lid 1, Wge) en derdenbeslag onder de aangesloten instelling (vgl. art. 24 Wge). Zie hierover: W.R. Meijer, *Effectenbewaring*, Nijmegen 1974, p. 131-132 en K. Frielink en J.B. de Groot, 'Enkele formele en materiële aspecten van beslag op aandelen in het kapitaal van een NV of BV (II)', *WPNR* 6060 (1992), p. 625-626. Zie over het systeem van de Wge: M.S. Groenhuijsen en F.G.H. Kristen, 'Verduistering van girale effecten', *Ondernemingsrecht* 1999, p. 214-219.

36 Het gaat daarbij niet alleen om reeds bestaande vorderingen, maar ook op toekomstige vorderingen die rechtstreeks worden verkregen uit een bestaande rechtsverhouding (art. 475, lid 1, Rv); te denken valt aan huurpenningen. Indien er beslag wordt gelegd op een bankrekening, i.e. een derdenbeslag onder de bank, dan vallen de rente en andere betalingen die na de beslaglegging wordt verkregen buiten het bereik van art. 475, lid 1, Rv; zie P-G Rv e.a.w. (Inv. 3, 5 en 6), p. 155. Deze moeten afzonderlijk worden beslagen.

37 Zie voor enkele uitzonderingen: art. 475a, lid 3, en 479, lid 1, Rv.

(artikel 479h-479k, 724 Rv).³⁸ De volgende categorie beslagobjecten betreft de *onroerende zaken* (artikel 502-513a, 725-727 Rv). Omdat onroerende zaken per definitie registergoederen zijn, vindt dit beslag plaats door inschrijving van een proces-verbaal van beslag in het register.³⁹ De laatste twee soorten beslag zijn het beslag op *schepen* (artikel 562a-582, 728-728b Rv) en het beslag op *luchtvaartuigen* (artikel 584a-584r, 729-729e Rv). Veel schepen en luchtvaartuigen zijn registergoederen, of anders gezegd: teboekgesteld. In die gevallen spelen de registers weer een belangrijke rol.

3 Formaliteiten bij het strafvorderlijk beslag; algemeen

3.1 Wettelijk systeem

Artikel 94b Sv geeft, zowel voor het klassieke als het conservatoire beslag, enige nadere bepalingen met betrekking tot de wijze van inbeslagname van een aantal objecten.⁴⁰ Dit artikel schrijft voor dat:

- ‘beslag op vorderingen wordt gelegd en beëindigd door een schriftelijke kennisgeving aan de schuldenaar’ (sub 1). Beslag op een vordering is een beslag onder een derde. De wetgever duidt deze derde hier aan als de schuldenaar. Men verwarre deze schuldenaar – de derde die iets verschuldigd is aan de verdachte of veroordeelde – niet met de verdachte (of veroordeelde) zelf die uit hoofde van een geldboete of een ontnemingsmaatregel een bedrag verschuldigd is aan de staat.⁴¹ Deze laatste is de schuldenaar ten laste van wie de inbeslagname ge-

³⁸ Dit beslag is alleen zinvol in gevallen waarin geen verrekening mogelijk is.

³⁹ In strafvorderlijke kringen wordt, naar aanleiding van de Bucro-beschikking (HR 9 januari 1996, *NJ* 1998, 591 m.nt. Sch), wel betreurd dat conservatoir derdenbeslag op onroerende zaken niet mogelijk is. Daarbij wordt over het hoofd gezien dat conservatoir derdenbeslag op onroerend zaken in rechtsvorderlijk perspectief een onzinnige, en dus niet bestaande, mogelijkheid is. Het beslag op een onroerende zaak richt zich immers tot de registers, waardoor het irrelevant is wie op dat moment de feitelijke macht uitoefent over de onroerende zaak.

⁴⁰ Met betrekking tot het rechtsvorderlijk beslag spreekt men meestal van beslag leggen, terwijl het strafvorderlijk beslag veelal wordt aangeduid als inbeslag-neming. Deze terminologie wordt evenwel in zowel het wetboek van burgerlijke rechtsvordering als het wetboek van strafvordering niet consequent gehanteerd. Er moet daarom niet al te veel betekenis aan worden gehecht.

⁴¹ Zie ook R.M. Hermans, ‘Het ontmantelen van verhaalsconstructies. Enkele civielrechtelijke problemen bij de toepassing van de “plukze-wet”’, *NJB* 1995, p. 773, noot 13.

schiedt, kortom: de beslagene. Degene die op wie de beslagene een vordering heeft, is de derdebeslagene.

- ‘beslag op rechten aan toonder of order geschiedt door beslag op het papier’ (sub 2). Voorbeelden van deze rechten zijn wissels, cheques en aandelen aan toonder. Het voorschrift is inhoudelijk gelijk aan artikel 713 jo. 474a Rv. Afhankelijk van waar de papieren zich bevinden, vindt het beslag onder de verdachte plaats of onder een derde.

- ‘bij het leggen van beslag op aandelen en effecten op naam en bij het leggen en beëindigen van beslag op onroerende registergoederen de tussenkomst van de gerechtsdeurwaarder wordt ingeroepen en formaliteiten in acht genomen worden welke ingevolge het wetboek van burgerlijke rechtsvordering gelden ten aanzien van de mededeling of aanzegging van inbeslagneming, dan wel de betekening van het proces-verbaal van inbeslagneming, de aantekening, inschrijving of doorhaling in registers en de betekening daarvan aan derden’ (sub 3). De wetgever geeft hier een duidelijke instructie: beslag op aandelen en effecten op naam en op onroerende zaken geschiedt door een deurwaarder die de gebruikelijke rechtsvorderlijke formaliteiten vervult (vgl. ook artikel 556, lid 1 laatste volzin, Sv).⁴²

- ‘bij het leggen en beëindigen van beslag op schepen en luchtvaartuigen formaliteiten in acht genomen worden welke ingevolge het wetboek van burgerlijke rechtsvordering gelden ten aanzien van de betekening van het proces-verbaal van inbeslagneming, en ingevolge enige regeling inzake teboekgestelde schepen, onderscheidenlijk luchtvaartuigen ten aanzien van de inschrijving en doorhaling daarvan in registers’ (sub 4). Ook hier schrijft de wet de gebruikelijke rechtsvorderlijke formaliteiten voor.⁴³ Anders dan bij het beslag op onroerende zaken, aandelen en effecten op naam acht de wetgever het hier mogelijk dat niet alleen de deurwaarder maar ook de opsporingsambtenaar de formaliteiten vervult.⁴⁴

42 Zie voor deze formaliteiten: art. 715 jo. 474c en 474d Rv (aandelen en effecten op naam) en art. 726 jo. 505 en 508 Rv (onroerende registergoederen).

43 Zie art. 702 jo. 565, lid 3 en 4, en 566 Rv (schepen) en art. 702 jo. 584b, 584c en 584d Rv (luchtvaartuigen).

44 *Kamerstukken II* 1989/90, 21 504, nr. 3, p. 23 (MvT). In de Aanwijzing ontneming wordt van die optie geen gebruik gemaakt, zie par. 4.4.

Artikel 94c Sv schrijft vervolgens voor dat alle bepalingen van het rechtsvorderlijk conservatoir beslag – met inbegrip van de daarin opgenomen verwijzingen naar de regels van het executoriale beslag – van overeenkomstige toepassing zijn op het strafvorderlijk beslag. Op deze van overeenkomstige toepassing-verklaring maakt artikel 94c Sv negen uitzonderingen, te weten dat:

- ‘voor het leggen van het beslag geen verlov van de voorzieningenrechter van de rechtbank vereist is, noch vrees voor verduistering hoeft te bestaan’ (sub a). In plaats van het verlov van de voorzieningenrechter geldt de machtiging van de rechter-commissaris. Vrees voor verduistering is geen toetsingsgrond bij de beslissing om deze machtiging te verlenen.

- ‘een maximum bedrag waarvoor het recht tot verhaal zal worden uitgeoefend in het proces-verbaal van inbeslagneming of het beslag-exploit dient te worden vermeld’ (sub b). In geval van een rechtsvorderlijk beslag wordt dit maximumbedrag vermeld in het verlov van de voorzieningenrechter. Vanwege het ontbreken van dit verlov bij het strafvorderlijk beslag heeft de wetgever andere documenten daarvoor aangewezen.⁴⁵ Het vermelden van een maximumbedrag is van belang voor de mogelijkheid van het stellen van zekerheid (artikel 118a Sv), bij samenloop met andere beslagen en voor de toetsing van (on)evenredigheid tussen de waarde van het beslagen goed en het bedrag van de vordering waarvoor beslag plaatsvindt.⁴⁶

45 De wetgever heeft er niet voor gekozen om dat maximumbedrag door de rechter-commissaris te doen bepalen in het kader van het afgeven van de machtiging ex art. 103, lid 1, Sv. In de praktijk komt het regelmatig voor dat de rechter-commissaris een dergelijk bedrag vaststelt, hetgeen ermee samenhangt dat de officier van justitie – in lijn met *Kamerstukken II* 1989/90, 21 504, nr. 3, p. 24 (MvT) – bij het doen van een vordering doorgaans een maximumbedrag noemt waarvoor beslag wordt gelegd. De Hoge Raad heeft evenwel overwogen dat aan een vermelding van een maximumbedrag in een op de voet van art. 103, lid 1, Sv afgegeven machtiging ‘geen zelfstandige betekenis toekomt’. Zie HR 31 januari 2006, *NJ* 2006, 589 met een zeer kritische noot van P.A.M. Mevis. Vgl. ook HR 9 september 2003, *NJ* 2003, 650.

46 Dat is voor het strafvorderlijke beslag niet anders dan voor het rechtsvorderlijke beslag. Zie HR 31 januari 2006, *NJ* 2006, 589 m.nt. P.A.M. Mevis. Op grond van art. 719, lid 1, Rv moet in geval van conservatoir derdenbeslag het maximumbedrag op straffe van nietigheid in het beslagexploit worden vermeld. Kritiek op die nietigheids sanctie treft men aan bij Broekveldt 2003, p. 686, die dan ook ruimte ziet voor het bieden van gelegenheid van herstel van het verzuim.

- ‘geen overeenkomstige toepassing toekomt aan voorschriften omtrent termijnen waarbinnen na het beslag de eis in de hoofdzaak dient te zijn ingesteld’ (sub c).⁴⁷ Bij het rechtsvorderlijk beslag wordt deze termijn door de voorzieningenrechter vastgesteld (zie paragraaf 2.3). In de strafvorderlijke context geldt een dergelijke termijn niet, al zijn er wel regels met betrekking tot het tijdstip waarop de ontnemingsprocedure aanhangig moet zijn gemaakt (artikel 511b, lid 1, Sv en de redelijke termijn ex artikel 6 EVRM).

- ‘voor roerende zaken die geen registergoederen zijn en rechten aan toonder of order ook volstaan kan worden met het door een opsporingsambtenaar opmaken van een proces-verbaal van inbeslagneming en het afgeven van een bewijs van ontvangst aan degene bij wie de voorwerpen in beslag zijn genomen’ (sub d). Dit voorschrift voorkomt dat, indien de inbeslagneming van de genoemde goederen door een opsporingsambtenaar wordt uitgevoerd, vervolgens de deurwaarder nog tot betekening van het beslag moet overgaan. Desgewenst kan de opsporingsambtenaar volstaan met het opmaken van een proces-verbaal van inbeslagneming en het afgeven van een bewijs van ontvangst. Indien het beslag toch wordt gelegd door de deurwaarder, ligt het voor de hand dat de gebruikelijke rechtsvorderlijke formaliteiten in acht worden genomen.⁴⁸

- ‘het niet in acht nemen van termijnen waarbinnen betekening van het beslag moet plaatsvinden, buiten de gevallen van artikel 94b, onder 3, geen nietigheid van het beslag meebrengt’ (sub e).⁴⁹ Er moet met betrekking tot deze bepaling een onderscheid worden gemaakt tussen twee betekeningen die in het rechtsvorderlijk stelsel voorkomen. Allereerst is er de betekening waarmee het beslag wordt gelegd (bijvoorbeeld artikel 702 jo. 440, lid 1, en 475, lid 1, Rv). Deze betekening is logischerwijs niet aan een termijn gebonden; het is immers de handeling die het beslag constitueert. Daarnaast zijn er termijnen waarbinnen een tweede betekening moet plaatsvinden, bijvoorbeeld

47 Dit voorschrift geldt op grond van art. 94d, lid 1, Sv ook met betrekking tot het Pauliana-beslag dat de officier van justitie op de voet van art. 94d, lid 1, Sv jo. art. 737 Rv kan leggen. Vgl. ook *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 3, p. 24-25 (MvT).

48 *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 3, p. 24 (MvT).

49 Dit voorschrift geldt op grond van art. 94d lid 1 Sv ook met betrekking tot het Pauliana-beslag dat de officier van justitie op de voet van art. 94d lid 1 Sv jo. Art. 737 Rv kan leggen. Vgl. ook *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 3, p. 24-25 (MvT).

de bepaling dat binnen acht dagen na het leggen van derdenbeslag het beslagexploit aan de schuldenaar moet worden betekend (artikel 702 jo. 475i Rv).⁵⁰ Artikel 94c, sub e, Sv heeft betrekking op deze laatste betekening.

De bepaling ex artikel 94c, sub e, Sv lijkt te berusten op de gedachte dat opsporingsambtenaren niet volledig bekend zijn met de te vervullen rechtsvorderlijke formaliteiten.⁵¹ Om die reden moeten in de gevallen waarin het optreden van een deurwaarder verplicht is gesteld (namelijk de gevallen genoemd in artikel 94b, onder 3, Sv), de gestelde termijnen wél worden nageleefd. Let wel, het ontbreken van de sanctie van nietigheid wegens termijnoverschrijding betekent nog niet dat het altijd verstandig is de betekening te laat of in het geheel niet te laten plaatsvinden. De blokkerende werking van het beslag op niet-teboekgestelde schepen is alleen van kracht indien er betekening aan de eigenaar van het schip of de boekhouder van de rederij heeft plaatsgevonden (artikel 567 jo. 565, lid 3, Rv). Bij luchtvaartuigen geldt de blokkerende werking alleen indien het beslag bekend is aan de schuldenaar (artikel 584e Rv); dat is te bewerkstelligen door betekening van het beslagexploit aan hem.⁵²

- ‘geen overeenkomstige toepassing toekomt aan artikel 721 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering; de officier van justitie geeft, zo de hoofdzaak na het beslag ter terechtzitting aanhangig wordt gemaakt, daarvan zo spoedig mogelijk aan de derde schriftelijk kennis’ (sub f). Artikel 721 Rv schrijft voor dat binnen acht dagen na het instellen van de hoofdzaak een afschrift van de dagvaarding aan de derde moet worden betekend. Dit voorschrift geldt voor rechtsvorderlijke beslagen op straffe van nietigheid.⁵³ Sinds 1 september 2003 bepaalt artikel 94c, sub f, Sv dat deze sanctie niet geldt voor het strafvorderlijk conservatoir beslag. Daaraan liggen twee redenen ten grondslag. Ten eerste, de verplichting ex artikel 721 Rv stelt de der-

50 Zie voor de overige termijnen: art. 443, lid 1, 461d, 474d, lid 2, 505, lid 1, 565, lid 3, 584d, lid 3, 708, lid 2, 721 en 722 Rv. De termijnen van art. 721 en 722 Rv worden gerelativeerd in art. 94c, sub f en g, Sv. Zie het vervolg van de hoofdttekst.

51 Zie nader Borgers 1999, p. 36-37.

52 H.G. Punt, ‘Het “wederrechtelijk verkregen voordeel” en “van overeenkomstige toepassing”’, *DD* 1997, p. 136 stelt ten aanzien van het beslag op roerende zaken, niet registergoederen onder de schuldenaar en het derdenbeslag dat het niet-beteken van het beslag aan de schuldenaar tot gevolg heeft dat de beslagene niet relatief beschikkingsonbevoegd is geworden. Wat betreft het derdenbeslag is dit niet correct. Art. 475h Rv stelt betekening aan de schuldenaar niet als voorwaarde voor blokkering.

53 Zie nader over art. 721 Rv Broekveldt 2003, p. 686-689.

debeslagene in staat te controleren of de beslaglegger de termijn voor het instellen van de hoofdzaak, zoals vastgesteld in het verlot van de voorzieningenrechter, heeft nageleefd. Overschrijding van die termijn leidt namelijk tot nietigheid van het beslag (artikel 700, lid 3, Rv). In het kader van het strafvorderlijk conservatoir beslag is het instellen van de hoofdzaak, de ontnemingsprocedure, niet aan een strikte termijn gebonden (artikel 94c, sub c, Sv). Artikel 721 Rv kan daarom in de strafvorderlijke context niet dezelfde functie vervullen. Toepassing van de nietigheidssanctie bij termijnoverschrijding ligt daarom niet voor de hand.⁵⁴ Ten tweede heeft de minister het vanwege de privacybelangen van degene tegen wie de ontnemingsvordering wordt ingesteld, niet nodig geacht dat de derdebeslagene kennis krijgt van de inhoud van die vordering. Om die reden wordt volstaan met een schriftelijke kennisgeving van summere aard.⁵⁵ Die kennisgeving moet zou spoedig mogelijk na het instellen van de hoofdzaak geschieden. Ook al leidt de overschrijving van de rechtsvorderlijke termijn van acht dagen in de strafvorderlijke context niet (meer) tot nietigheid, deze termijn kan blijkens de wetsgeschiedenis nog wel gelden ‘als streeftermijn’.⁵⁶

- ‘geen overeenkomstige toepassing toekomt aan artikel 722 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering’ (sub g). Artikel 722 Rv schrijft voor dat aan de derdebeslagene binnen een maand nadat een executoriale titel is verkregen en deze voor tenuitvoerlegging vatbaar is geworden, die titel moet worden betekend. Indien dat niet gebeurt, zijn eventuele betalingen door de derde niet langer van onwaarde.⁵⁷ Dit voorschrift is voor het strafvorderlijke conservatoire beslag buiten werking gesteld om een uitermate praktische en enigszins banale reden. In de praktijk blijkt het namelijk, zo stelt de minister, voor het verantwoordelijke parket lastig te zijn om met zekerheid vast te stellen wanneer de uitspraak in de ontnemingszaak onherroepelijk is geworden. Dat heeft niet in de laatste plaats te maken met de wijze

54 *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 3, p. 6 (MvT). In die zin ook reeds Van der Neut en Simmelink 1996, p. 868-869 en Vennix 1998, p. 194-195.

55 Blijkens *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 3, p. 6 (MvT), houdt die kennisgeving het volgende in: ‘een mededeling, inhoudende dat de ontnemingszaak in verband waarmee onder hem beslag werd gelegd ter zitting aanhangig is gemaakt, met vermelding van het college dat daarvan kennisneemt, de naam van de verdachte of onderzochte persoon en het parketnummer van de ontnemingszaak, alsmede de plaats en het tijdstip waarop de behandeling zal plaatsvinden’.

56 *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 6, p. 6 (NnavV).

57 Zie nader Broekveldt 2003, p. 699-702.

waarop de – zoals dat tegenwoordigheid heet – ketenpartners binnen de overheid plegen te communiceren. In plaats van het treffen van een bijzondere voorziening om de geconstateerde praktische problemen tegen te gaan, heeft de minister ter gelegenheid van de wetswijziging in 2003 ervoor gekozen om ‘het belang van een effectieve ontneming’ voorop te stellen en het openbaar ministerie niet te binden aan de in artikel 722 Rv genoemde termijn.⁵⁸ De plicht tot betekening van de executoriale titel is daarmee overigens niet komen te vervallen. Die plicht vloeit namelijk onverminderd voort uit artikel 704, lid 1, Rv (jo. artikel 94c Sv) en niet uit artikel 722 Rv.

-‘op in beslag genomen roerende zaken die in bewaring worden genomen de artikelen 117 en 118 toepasselijk zijn’ (sub h). De rechtsvorderlijke bewaringsregeling (artikel 853-861 Rv) is hierdoor niet van toepassing.

-‘de beëindiging van het beslag met inachtneming van de bepalingen van dit wetboek [het wetboek van strafvordering; MJB] geschiedt’ (sub i). Niet artikel 704, lid 4, Rv regelt de beëindiging van het strafvorderlijk beslag, maar artikel 116-118a, 134, 353 en 552a Sv.

Buiten de hierboven aangeduide wettelijke voorschriften geeft het wetboek van strafvordering geen regels voor de formaliteiten met betrekking tot de conservatoire inbeslagneming. De wijze waarop alle toepasselijke rechtsvorderlijke bepalingen in de strafvorderlijke context gestalte moeten krijgen, blijft in het midden. De wetgever heeft dit niet als een struikelblok beschouwd.⁵⁹ In de praktijk kunnen er op dit onderdeel evenwel makkelijk vragen rijzen, bijvoorbeeld over de wijze waarop de strafvorderlijke autoriteiten de rechtsvorderlijke formaliteiten kunnen en moeten vervullen. Om op deze vragen een zinvol antwoord te kunnen geven, is het noodzakelijk de van overeenkomstige toepassing-verklaring van artikel 94c Sv van enige fundamentele te voorzien.

3.2 De vertaalslag

De van overeenkomstige toepassing-verklaring van artikel 94c Sv wordt veelal gezien als een voorschrift dat weinig structuur aan de

⁵⁸ *Kamerstukken II* 2001/02, 28 079, nr. 3, p. 6-7 (MvT).

⁵⁹ *Zie Kamerstukken II* 1989/90, 21 504, nr. 3, p. 54 (MvT).

wettelijke regeling van het beslag geeft en eigenlijk uitsluitend voor complicaties zorgt. Zo merkt Vennix op:

‘Met name artikel 94c (...) is een strafvorderlijk monstroom. Het is verbazingwekkend om te zien hoe de wetgever een in wezen toch eenvoudige kwestie als het in beslag nemen van een voorwerp zo ingewikkeld heeft weten te maken.’⁶⁰

Tot op zekere hoogte kan ik deze kritiek delen. De wetgever lijkt zich met de regeling van artikel 94b en 94c Sv hoofdzakelijk te hebben geconcentreerd op die beslagobjecten die minder courant zijn en op specifieke procedurele voorschriften. Het zou geenszins onverstandig zijn geweest indien er, naast deze specifieke regels, een eenvoudig stelsel van regels was geformuleerd voor de meest voorkomende beslagen, te weten die op roerende zaken. Voor die categorie beslagobjecten is weliswaar bij de herziening van de ontnemingswetgeving in 2003 een zekere vereenvoudiging doorgevoerd met het voorschrift van artikel 94c, sub d, Sv, maar dat voorschrift is nog steeds ingebed in de complexe regeling van de van overeenkomstige toepassingverklaring van de rechtsvorderlijke regeling. Gebruikersvriendelijk kan men de regeling van artikel 94c Sv nog steeds niet noemen. Dit neemt echter niet weg dat de benadering van artikel 94c Sv in de literatuur betrekkelijk conservatief is te noemen. Er wordt getracht het nieuwe conservatoire beslag ex artikel 94a Sv met de daarbij behorende rechtsvorderlijke voorschriften zoveel mogelijk in het oude, dat wil zeggen: tot de invoering van de ontnemingswetgeving, geldende beslagstelsel in te passen. Dit komt het meest duidelijk tot uiting bij de discussie over de vraag in hoeverre de inbeslagneming een formele of een materiële handeling is. Het strafvorderlijk beslag, dat in artikel 134, lid 1, Sv wordt omschreven als ‘het onder zich nemen of gaan houden’, wordt doorgaans opgevat als het fysiek verwijderen van een voorwerp.⁶¹ Het beslaan van een voorwerp door middel van een formele handeling bestaand uit het betekenen van een exploit (met de daaraan gekoppelde rechtsgevolgen) is daarmee, zo wordt gesteld,

⁶⁰ Vennix 1998, p. 167. Zie voorts Hermans 1995, p. 773, Van der Neut en Simmelink 1996, p. 866 en de noot van Mevis onder HR 31 januari 2006, *NJ* 2006, 589, onderdeel 4. Een afwijkend standpunt is te vinden in M.S. Groenhuijsen, A.M. van Kalmthout e.a., *Voordeelsontneming in het strafrecht. Een commentaar op het rapport van de werkgroep legislatieve projecten vermogenssancties*, Arnhem: Gouda Quint 1989, p. 95-97. Zij stellen dat de gehele rechtsvorderlijke regeling van toepassing zou moeten zijn, waarbij de uitzonderingen die art. 94c Sv thans kent, achterwege zouden behoren te blijven.

⁶¹ Zie HR 2 juni 1936, *NJ* 1936, 1015 en Vennix 1998, p. 57-60.

slecht verenigbaar.⁶² Men zou ook kunnen stellen dat de betekenis van artikel 134, lid 1, Sv in het licht van artikel 94c Sv moet worden geherdefinieerd, zeker nu het conservatoir beslag ook betrekking heeft op goederen die zich niet mee laten nemen, zoals onroerende zaken en vorderingen. Inbeslagneming door middel van een formele handeling kan dan evenzeer gelden als een ‘onder zich nemen’.

Op welke wijze kunnen de rechtsvorderlijke voorschriften op een rationele en zinvolle wijze worden toegepast bij het strafvorderlijk conservatoir beslag? De reden dat de wetgever het strafvorderlijk conservatoir beslag wil laten aansluiten bij de rechtsvorderlijke regeling, moet hoofdzakelijk worden gezocht in de overweging dat het verhaal van de ontnemingsmaatregel *grosso modo* hetzelfde verloopt als het verhaal van een civielrechtelijke vordering.⁶³ Dit blijkt bijvoorbeeld uit de artikel 577b jo. 574 en 575 Sv, waarin voor de executie van de (onherroepelijk opgelegde) ontnemingsmaatregel hoofdzakelijk wordt verwezen naar de executievoorschriften in het wetboek van burgerlijke rechtsvordering. Dit uitgangspunt van de wetgever is op zich niet onverstandig. In de rechtsvorderlijke regeling – die in 1992 is vernieuwd – zijn de bij het beslag betrokken belangen (van beslaglegger, beslagene en derden) nader op elkaar afgestemd. De regeling is, na een eerste kennismaking daarmee, behoorlijk helder. De sancties die kunnen volgen op het nalaten van vereiste formaliteiten, zijn evenwichtig. Alleen in de gevallen waarin de meest essentiële vormen achterwege zijn gelaten, volgt er nietigheid van het beslag. In andere gevallen is herstel mogelijk of volgt een minder zware sanctie (zie par. 2.6).

Juist nu de rechtsvorderlijke regeling is gericht op alle bij het beslag betrokken belangen, is het mogelijk de toepassing van de rechtsvorderlijke voorschriften bij het strafvorderlijk conservatoir beslag in de sleutel van de deformalisering van procesrechtelijke voorschriften te zien.⁶⁴ In die gevallen waarin een rechtsvorderlijk voorschrift zich moeilijk laat toepassen, moet worden gezocht naar een wijze van toepassing waarbij niet zozeer aan de letterlijke tekst, maar

62 Zie Van der Neut en Simmelink 1996, p. 872 en B.F. Keulen, *Crimineel vermogen en strafrecht. Een commentaar op de ontnemingswetgeving*, Deventer: Gouda Quint 1999, p. 162-163. Zie ook Vennix 1998, p. 178.

63 Vgl. *Kamerstukken II* 1989/90, 21 504, nr. 3, p. 53 (MvT), waar de minister opmerkt dat ‘het zuiverder [is] om voor de aanpak van naar hun aard civielrechtelijke probleemstellingen naar de in het civiele recht daarvoor reeds ontwikkelde regelingen te verwijzen, dan om in het strafrecht naar eigen antwoorden te zoeken.’

64 Zie ook Borgers 1999, p. 50-51.

juist aan de ratio van het voorschrift recht wordt gedaan. De wijze waarop dit kan geschieden, werk ik hieronder nader uit. Op deze plaats geef ik alvast één voorbeeld. De rechtsvorderlijke regeling schrijft verschillende betekeningen voor. Het betekenen van een exploit is *de facto* het persoonlijk achterlaten van bepaalde belangrijke papieren, waarbij van dat afgeven een rapport –wordt opgemaakt. Het is deze bijzondere wijze van afgeven die moet worden gewaarborgd. De strafvorderlijke betekenisregeling geeft eenzelfde waarborg (artikel 529-532 en 585-590 Sv). Het is in dat opzicht om het even of de betekening op rechtsvorderlijke wijze plaatsvindt (bij deurwaardersexploit) of dat de opsporingsambtenaar op strafvorderlijke wijze de relevante stukken betekent. Sinds de aanpassing van de ontnemingswetgeving in 2003 is dan ook terecht voor een aantal situaties expliciet geregeld dat de bepaalde rechtsvorderlijke formaliteiten achterwege mogen blijven (artikel 94c, sub d, Sv) of dat een zekere keuzevrijheid wordt geboden in het vervullen van strafvorderlijke dan wel rechtsvorderlijke formaliteiten (artikel 103, lid 2, Sv). Maar ook buiten deze situaties is het naar mijn mening mogelijk om de betekenis van de toepasselijke rechtsvorderlijke voorschriften vanuit het hier geschetste deformaliseringsperspectief te bezien.

Eén onderdeel van de van overeenkomstige toepassing-verklaring roept meer problemen op, te weten: de toepasselijkheid van bepalingen waarin *aanvullende bevoegdheden en verplichtingen* worden geregeld die op gespannen voet staan met het Wetboek van Strafvordering. Op een aantal plaatsen komen deze in strijd met (het systeem van) het Wetboek van Strafvordering.⁶⁵ Het gaat hier allereerst om het binnentredingsrecht van de deurwaarder op grond van artikel 444 Rv en daaraan gekoppelde medewerkingsplicht van de derde om toegang tot bepaalde ruimtes te bieden (artikel 444a en 444b Rv). Het Wetboek van Strafvordering kent een eigen regeling die de bevoegdheden verleent ter ondersteuning van de inbeslagname, zoals het bevel tot uitlevering en de doorzoeking. Op grond hiervan missen artikel 444-444b Rv naar mijn mening toepassing bij het strafvorderlijk conservatoir beslag.⁶⁶ De informatieplicht van de schuldenaar ex artikel 475g, lid 1, Rv om zijn bronnen van inkomsten

65 De navolgende opmerkingen hebben alleen betrekking op het strafvorderlijk conservatoir beslag. Het komt mij voor dat de wetgever in de executoriale fase dergelijke bevoegdheden en verplichtingen in elk geval van toepassing acht. Voor wat betreft art. 475g Rv is dit expliciet bepaald in art. 576, lid 5, Sv.

66 Anders: Van der Neut en Simmelink 1996, p. 869-871, die stellen dat alleen de deurwaarder die uitvoering geeft aan het strafvorderlijk conservatoir, de betreffende bevoegdheden mag uitoefenen. Zo ook Vennix 1998, p. 188-189.

op te geven, verhoudt zich slecht met artikel 126a, lid 2, Sv. Toepassing van artikel 475g, lid 1, Rv (en de sanctie van het tweede lid) ligt dan ook niet in de rede. Ook artikel 706 Rv, dat bepaalt dat de kosten van het conservatoire beslag in principe voor rekening van de beslagene zijn, past niet in het strafvorderlijk systeem.⁶⁷

3.3 *De betekening van het deurwaardersexploit*

Een verplichting die voor het leggen van elk rechtsvorderlijk beslag geldt, is het betekenen van een deurwaardersexploit. Deze betekening constitueert niet alleen het beslag, maar heeft tevens een belangrijke informatieve functie. Daartoe behoort in elk geval het verlot van de voorzieningenrechter, de identiteit van de beslaglegger alsmede de naam en de woonplaats van de beslagene (vgl. bijvoorbeeld artikel 702 jo. 440 lid 1 Rv). Ook het maximumbedrag waarvoor het recht tot verhaal zal worden uitgeoefend, moet worden vermeld. Afhankelijk van het soort beslag zal nog aanvullende informatie moeten worden verstrekt. In het geval van derdenbeslag moet bijvoorbeeld het bevel worden gedaan om het verschuldigde of de zaken waar het beslag betrekking op heeft, onder zich te houden (artikel 702 jo. 475 lid 1 Rv).

Bij de strafvorderlijke inbeslagneming moet in het licht van artikel 94c Sv op de één of andere wijze vorm worden gegeven aan deze informatieve functie van het exploit. Het uitbrengen van het exploit *door een deurwaarder* is niet steeds vereist.⁶⁸ Uit de wet en de memorie van toelichting blijkt dat, indien de rechter-commissaris een machtiging tot conservatoire inbeslagneming heeft verleend, de inbeslagneming zowel kan geschieden door een opsporingsambtenaar als de deurwaarder.⁶⁹ Op dat gegeven bouwt artikel 103, lid 2, Sv voort. Op grond van die bepaling dient de machtiging van de rechter-commissaris tot het leggen (of handhaven) van conservatoir beslag zo spoedig mogelijk aan de verdachte of veroordeelde en, ingeval van

67 Zie daaromtrent Van der Neut en Simmelink 1996, p. 871 en Vennix 1998, p. 218-219.

68 Zie ook HR 15 september 1997, *JOW* 1998, 90, waarin het niet-betekenen van een deurwaardersexploit bij een conservatoir beslag op een vordering niet fataal wordt geacht. Zie over deze uitspraak nader Borgers 1999, p. 41-44.

69 Zie art. 556, lid 1, Sv en *Kamerstukken II* 1989/90, 21 504, nr. 3, p. 22-23, 24, 75 (MvT). Het geven van een last ex art. 556, lid 1, Sv kan alleen geschieden door het openbaar ministerie. Indien de rechter-commissaris zelfstandig besluit tot conservatoire inbeslagneming over te gaan, kan hij strikt genomen voor de uitvoering daarvan geen last geven aan een opsporingsambtenaar of een deurwaarder.

derdenbeslag, ook aan deze derde te worden betekend.⁷⁰ Sinds de aanpassing van de ontnemingswetgeving in 2003 geeft artikel 103, lid 2, Sv expliciet aan hoe die betekening moet verlopen, namelijk ofwel conform de strafvorderlijke regeling van artikel 585 e.v. Sv ofwel ‘door de gerechtsdeurwaarder overeenkomstig de wijze van betekening van het verlof, bedoeld in artikel 702, tweede lid, van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering’. Met die explicatie wordt voorkomen dat, indien de deurwaarder het beslag legt, de machtiging van de rechter-commissaris nog afzonderlijk via strafvorderlijke weg zou worden betekend. Die betekening kan de deurwaarder zelf voor zijn rekening nemen.⁷¹

Ten aanzien van bepaalde beslagobjecten geldt dat de deurwaarder de enige is die het strafvorderlijk conservatoire beslag legt. Daarmee wordt in feite direct de keuze gemaakt om de betekening van de machtiging van de rechter-commissaris op rechtsvorderlijke wijze te doen plaatsvinden. Het gaat om beslag op aandelen, effecten op naam, onroerende zaken, schepen en luchtvaartuigen (artikel 94b, sub 3 en 4, Sv). De informatieve functie van het beslagexploit komt hiermee volledig tot recht. Ten aanzien van andersoortige beslagobjecten zal aan de informatieve functie van het exploit op andere wijze vorm moeten worden gegeven.⁷² Die functie kan dan worden overgenomen door (de betekening van) het proces-verbaal van inbeslagneming en de machtiging van de rechter-commissaris. Voor wat betreft roerende zaken die geen registergoederen zijn, en rechten aan order of toonder schrijft artikel 94c, sub d, Sv verder voor dat een bewijs van ontvangst wordt afgegeven. Strikt genomen is het op grond van die bepaling niet verplicht dat het proces-verbaal van inbeslagneming wordt betekend, maar in de praktijk pleegt dat wel te gebeuren.⁷³ Met het oog op het informeren van de (derde)beslagene omtrent de essentiële gegevens omtrent het beslag ligt dat ook in de rede. Het minst

70 Aan schending van dit voorschrift verbindt de wet overigens geen nietigheid. Zie HR 28 november 1995, *DD* 1996.122.

71 *Kamerstukken II* 2001/03, 28 079, nr. 3, p. 25 (MvT).

72 Zie voor een andere opvatting: Keulen 1999, p. 134-135, 163, 170-171. Keulen is van mening dat de rechtsvorderlijke formaliteiten alleen door een deurwaarder kunnen worden vervuld. Indien de tussenkomst van de deurwaarder niet verplicht is, lijkt hij het niet noodzakelijk te achten dat de betreffende formaliteiten worden vervuld (door een deurwaarder). Hij ziet kennelijk geen ruimte voor een functionele toepassing van de betreffende formaliteiten door strafvorderlijke actoren.

73 De Aanwijzing ontneming kiest hiervoor constructie dat het bewijs van ontvangst bestaat uit een afschrift van het proces-verbaal van inbeslagneming. Zie ook par. 4.2.

instructief is het Wetboek van Strafvordering ten aanzien van het beslag op vorderingen, hetgeen per definitie een derdenbeslag vormt. Artikel 103, lid 2, Sv schrijft – rechtsvorderlijke of strafvorderlijke – betekening van de machtiging van de rechter-commissaris voor, ook aan de derdebeslagene, terwijl artikel 94b, onder 1, Sv spreekt van een schriftelijke kennisgeving aan de schuldenaar (dat wil zeggen: de schuldenaar van de beslagene, dus de derdebeslagene). Voor het overige schrijft de wet geen specifieke formaliteiten voort, maar het is in het licht van artikel 94c Sv wel van belang dat de beslagene en de derdebeslagene op de hoogte worden gesteld van zaken als de identiteit van de beslaglegger, de naam en de woonplaats van de beslagene en het maximumbedrag waarvoor het recht tot verhaal zal worden uitgeoefend. *Hoe* dat precies gebeurt, is niet zozeer van belang; het gaat erom *dat* het gebeurt.

In dit verband is nog van belang dat de verplichting tot betekening van de machtiging van de rechter-commissaris naar de letter van de wet niet geldt indien de inbeslagneming plaatsvindt op grond van de zelfstandige beslagbevoegdheid van de rechter-commissaris (artikel 104, lid 1, Sv) of op grond van de beslagbevoegdheid van door de officier van justitie tijdens het SFO (artikel 126b, lid 1, Sv). In het licht van artikel 94c Sv moet naar mijn mening ook in die gevallen de plicht worden aangenomen dat de beslagene wordt geïnformeerd over de beslissing – van de rechter-commissaris respectievelijk de officier van justitie – om tot inbeslagneming over te gaan en de daaraan ten grondslag liggende bevoegdheid. Bij een beslag tijdens het SFO kan daartoe de SFO-machtiging worden betekend.⁷⁴ Indien de inbeslagneming plaatsvindt op grond van de zelfstandige beslagbevoegdheid van de rechter-commissaris zal diens beslissing op de één of andere wijze moeten worden gedocumenteerd teneinde te kunnen worden betekend.

3.4 *Het niet-naleven van voorgeschreven formaliteiten*

Een tweede categorie voorschriften die voor elke vorm van rechtsvorderlijk beslag relevant zijn, wordt gevormd door de formaliteiten die op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven. De vraag rijst wat de betekenis van deze wettelijk voorgeschreven nietigheid is in het kader van het strafvorderlijk conservatoir beslag. Zoals aan de orde is

74 Voor zover de inbeslagneming in het kader van een SFO plaatsvindt, acht ik het mogelijk dat de officier van justitie een machtiging ex art. 103, lid 1, Sv vordert teneinde te voorkomen dat hij de SFO-machtiging moet betekenen.

geweest (in paragraaf 2.6), schrijft de rechtsvorderlijke regeling alleen nietigheid voor indien het beslagexploit bepaalde essentiële informatie niet vermeldt dan wel de betekening van het exploit aan de beslagene, indien het beslag niet onder hem is gelegd, uitblijft. Met betrekking tot het laatste genoemde geval sluit artikel 94c, sub e, Sv de nietigheid uit, tenzij het gaat om beslag op aandelen en effecten op naam alsmede onroerende zaken. Het is kennelijk de bedoeling van de wetgever in deze laatste gevallen de nietigheid van het beslag op een termijnoverschrijding te laten volgen.⁷⁵

De vraag resteert of het niet verstrekken van essentiële informatie (in een exploit of een proces-verbaal) tot nietigheid van een strafvorderlijk conservatoir beslag dient te leiden.⁷⁶ Literatuur en rechtspraak zijn hierover verdeeld.⁷⁷ Ook de Hoge Raad heeft nog geen helderheid geschapen.⁷⁸ Uitgangspunt is ook hier dat op grond van artikel 94c Sv de rechtsvorderlijke regeling naar de ratio van de verschillende bepalingen moet worden toegepast. Daaruit volgt naar mijn mening dat aantasting van de meest wezenlijke formaliteiten – de formaliteiten die op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven – ook in de strafvorderlijke context in principe tot nietigheid (lees: teruggave van inbeslaggenomen voorwerp) moet leiden.⁷⁹ Het is daarbij wel toegestaan dat het verstrekken van essentiële informatie niet bij deurwaardersexploit, maar door strafvorderlijke betekening van een proces-verbaal geschiedt. Alleen in die gevallen waarin de ratio van de formaliteit in de strafvorderlijke context niet meer tot uiting komt, kan de voorgeschreven nietigheidssanctie worden genegeerd. Tot grote problemen hoeft de hier voorgestane benadering overigens niet te leiden. Door het gebruik van standaardformulieren – waarvan in de Aanwijzing ontneming verschillende zijn opgenomen – kunnen de

⁷⁵ Vgl. *Kamerstukken II* 1989/90, 21 504, nr. 3, p. 25 (MvT).

⁷⁶ Hiertoe reken ik ook de vermelding van het maximumbedrag in het proces-verbaal, voor zover het gaat om een derdenbeslag (art. 719, lid 1, Rv). Art. 94c, sub b, Sv wijst voor de vermelding van dit bedrag weliswaar een ander document aan dan bij het rechtsvorderlijke beslag, doch dat brengt m.i. geen verandering in het belang van de vermelding.

⁷⁷ Zie Rb. Den Bosch 22 november 1995, *JOW* 1996, 21, Hof Den Bosch 28 maart 1996, *NJ* 1996, 443, Van der Neut en Simmelink 1996, p. 867-868 en Punt 1997, p. 132. Deze bronnen hebben alle betrekking op de vermelding van het maximumbedrag (art. 94c, sub b, Sv).

⁷⁸ In HR 1 december 1998, *NJ* 1999, 223, is uitsluitend overwogen dat de stelling dat schending van elke formaliteit tot nietigheid leidt, tenzij art. 94c Sv uitdrukkelijk anders bepaalt, in zijn algemeenheid onjuist is.

⁷⁹ Ik acht het mogelijk dat, evenals voor het rechtsvorderlijk beslag geldt, de nietigheid achterwege blijft indien het om een geringe fout gaat (zie par. 2.6). Herstel van het verzuim is in dat geval meer passend.

risico's van niet-vermelding van bepaalde informatie tot een minimum worden beperkt.

Indien een formaliteit niet op straffe van nietigheid is voorgeschreven, is de rechter vrij in het gevolg dat hij verbindt aan het niet in acht nemen van dat voorschrift. Dat geldt naar mijn mening niet alleen voor de civiele rechter, maar ook voor de strafrechter – de klachtrechter ex artikel 552a Sv – die oordeelt over een strafvorderlijk conservatoire inbeslagneming. De klachtrechter heeft, anders dan zijn civiele collega, niet de mogelijkheid tot het toekennen van schadevergoeding.⁸⁰ Ook het bevelen van het herstel van een verzuim behoort formeel niet tot zijn bevoegdheden. Ik kan mij evenwel voorstellen dat de klachtrechter, alvorens tot een beslissing te komen, het openbaar ministerie daartoe in de gelegenheid stelt.

4 Formaliteiten bij het strafvorderlijk beslag; nadere uitwerking

4.1 De Aanwijzing ontneming

Het college van procureurs-generaal heeft in de Aanwijzing ontneming voor de verschillende beslagobjecten de vereiste beslagformaliteiten nader uitgewerkt, mede aan de hand van een aantal modellen voor de benodigde processen-verbaal en kennisgevingen.⁸¹ De Aanwijzing geeft telkens aan welke handelingen moeten worden verricht. Hieronder geef ik deze met betrekking tot de verschillende soorten beslag weer. In aanvulling daarop bespreek ik ook een aantal relevante rechtsvorderlijke bepalingen die niet in de Aanwijzing worden aangestipt.

4.2 Beslag onder de schuldenaar

Het beslag op roerende zaken, niet-registergoederen en het beslag op rechten aan order of toonder geschiedt, voor zover die goederen zich onder de verdachte bevinden, door het feitelijk meenemen van het voorwerp of het papier. De opsporingsambtenaar maakt een proces-verbaal van inbeslagneming op, waarin hij de hoogte van het geschatte voordeel aangeeft. Hiermee wordt beoogd – en de tekst van het in de Aanwijzing opgenomen model voor het proces-verbaal brengt dat

⁸⁰ Zie HR 22 april 1986, *NJ* 1986, 783 m.nt. ThWvV. De civiele rechter is wel bevoegd tot het toekennen van schadevergoedingen naar aanleiding van verzuimen met betrekking tot het strafvorderlijk beslag.

⁸¹ Aanwijzing ontneming, *Stcr.* 2005, nr. 22, paragraaf 2.3.

ook tot uitdrukking – een maximumbedrag in de zin van artikel 94c, sub b, Sv te vermelden.⁸² De Aanwijzing schrijft verder voor dat een afschrift van het proces-verbaal bij wijze van bewijs van ontvangst door de opsporingsambtenaar wordt verstrekt, terwijl de machtiging ex artikel 103, lid 1, of artikel 126a, lid 1, strafvorderlijk wordt betekend. Gelet op artikel 702, lid 2, Rv acht ik het noodzakelijk dat ook de vordering tot het verlenen van de machtiging wordt betekend. Doorgaans zal aan die eis worden voldaan, omdat in de praktijk vordering en machtiging doorgaans in één document zijn verenigd.

In de literatuur is er enige discussie geweest over de status van artikel 709, lid 1, Rv bij het strafvorderlijk conservatoir beslag. Het rechtsvorderlijk beslag kent als uitgangspunt dat de in beslag genomen voorwerpen *niet* worden meegenomen. Indien bewaring noodzakelijk wordt geacht, heeft de beslaglegger daarvoor een afzonderlijk verlof nodig. Het strafvorderlijk beslag kent als klassiek uitgangspunt dat voorwerpen wel worden meegenomen (artikel 134, lid 1, Sv). De bevoegdheid voorwerpen mee te nemen ligt besloten in de bevoegdheid tot inbeslagneming. Heeft artikel 94c Sv hierin verandering gebracht? Het lijkt erop dat het niet de bedoeling van de wetgever is geweest om voor de bewaring een afzonderlijk verlof te vereisen.⁸³ Niet alleen heeft de wetgever de voorzieningenrechter geen rol willen laten spelen bij het strafvorderlijk beslag (artikel 94c, sub a, Sv), ook de rechtsvorderlijke bewaringsregeling is niet van toepassing (artikel 94c, sub h, Sv). Het is naar mijn mening overigens wel mogelijk om de voorwerpen bij de beslagene achter te laten zonder dat het beslag zijn strafvorderlijke karakter verliest. Het beslag kan in het licht van artikel 94c Sv tot stand komen door een enkele betekening.⁸⁴ Het rechtsgevolg hiervan is dat de strafrechtelijke en civiel-

82 Het vermelden van dit bedrag brengt geen beperkingen mee voor de hoogte van de ontnemingsvordering, aldus HR 22 april 1997, *NJ* 1998, 87. Ook stelt dat bedrag niet (zonder meer) een grens aan het bedrag waarvoor beslag wordt gelegd, zie HR 31 januari 2006, *NJ* 2006, 589 m.nt. P.A.M. Mevis.

83 In gelijke zin: Van der Neut en Simmelink 1996, p. 871-872 en Vennix 1998, p. 183, 186-187. Enigszins anders: Punt 1997, p. 135-136, die stelt dat indien de deurwaarder voorwerpen wil meenemen in het kader van een strafvorderlijk conservatoir beslag, daartoe een verlof van de president – thans: de voorzieningenrechter – is vereist.

84 Zie in dit verband ook de tekst van art. 94c, sub h, Sv, waar wordt gesproken over ‘(...) in beslag genomen roerende zaken die in bewaring worden genomen (...)’. Dit impliceert dat beslagen zaken ook niet in bewaring kunnen worden genomen. Worden de zaken bij de beslagene achtergelaten, dan treedt deze niet op als bewaarder van zijn eigen zaken. De suggestie dat beslagen bedrijfsinventaris en -voorraden bij de directie in bewaring kunnen worden gegeven (*Kamerstukken II* 1989/90, 21 504, nr. 3, p. 25 (MvT)), komt mij onjuist voor.

rechtelijke blokkeringsbepalingen van kracht zijn (zie paragraaf 2.5). Een andere vraag is of het een verstandige keuze is om het voorwerp bij de beslagene achter te laten. Niettegenstaande de blokkerende werking van het beslag is het raadzaam om ook in feitelijk opzicht te voorkomen dat de beslagene met de voorwerpen aan de haal gaat.

Artikel 712 jo. 443, lid 1, Rv schrijft voor dat de deurwaarder de inbeslaggenomen voorwerpen in een proces-verbaal beschrijft, waarna het proces-verbaal aan de beslagene en de bewaarder wordt betekend. Bij het strafvorderlijk conservatoir beslag kan deze, niet op straffe van nietigheid voorgeschreven, verplichting worden nagekomen door de beschrijving op te nemen in het proces-verbaal van inbeslagneming dat de opsporingsambtenaar opmaakt.⁸⁵

Uit artikel 712 jo. 447 en 448 Rv vloeit een aantal beperkingen voort met betrekking tot de voorwerpen die mogen worden beslagen. Het gaat daarbij om voorwerpen als bedden en noodzakelijke levensmiddelen. Deze beperkingen gelden ook voor het strafvorderlijk conservatoir beslag. Bezwaarlijk is dat niet, gelet op de overwegend geringe waarde van dergelijke voorwerpen.

4.3 *Beslag onder een derde*

Het beslag op *roerende zaken, niet registergoederen* onder een derde geschiedt, zo schrijft de Aanwijzing voor, in principe door het feitelijk meenemen van de voorwerpen. Daarnaast is het mogelijk dat de derde als bewaarder wordt aangewezen, waarbij de beslagen voorwerpen worden gemerkt. In beide gevallen maakt de opsporingsambtenaar een proces-verbaal op. Hij omschrijft daarbij de beslagen voorwerpen nauwkeurig. In het proces-verbaal wordt ook de hoogte van het geschatte voordeel vermeld. Dit bedrag geldt als maximumbedrag waarvoor het recht tot verhaal zal worden uitgeoefend. Vermelding van dit bedrag is van groot belang, aangezien dit in artikel 719, lid 1, Rv op straffe van nietigheid is voorgeschreven. De ratio van artikel 719, lid 1, Rv is gelegen in het feit dat het derdenbeslag in beginsel alle vermogensbestanddelen van de schuldenaar omvat die de derde onder zich heeft. De derde moet daarom inzicht worden verschaft in de omvang van het beslag.⁸⁶ Wordt het strafvorderlijk conservatoir beslag onder de derde op een aantal concrete voorwerpen gelegd, ge-

⁸⁵ Zodoende wordt in wezen toepassing gegeven aan art. 94, lid 3, Sv, dat formeel niet van toepassing lijkt te zijn op het beslag ex art. 94a Sv.

⁸⁶ Overigens heeft ook de beslagdebiteur enig belang bij het vermelden van het maximumbedrag. Zie daarover Broekveldt 2003, p. 685-686.

volgd door een specificatie in het proces-verbaal van inbeslagneming, dan is naar mijn mening aan de ratio van artikel 719, lid 1, Rv voldaan en hoeft de niet-vermelding van het maximumbedrag geen fatale consequenties te hebben.

Na het opmaken van het proces-verbaal door de opsporingsambtenaar wordt dit document, tezamen met de machtiging ex artikel 103, lid 1, of 126a, lid 1, Sv, met tussenkomst van het parket betekend door de deurwaarder. Tevens reikt de deurwaarder een verklaringsformulier (artikel 475, lid 2, Rv) uit aan de derde. De uitreiking van dit formulier is van belang voor de afwikkeling van het beslag in de executoriale fase.⁸⁷ Een afschrift van het ingevulde formulier wordt overeenkomstig artikel 94c Sv jo. artikel 476b lid 3 Rv binnen drie dagen aan de beslagene (de verdachte of veroordeelde) gezonden. Het feit dat een verklaringsformulier moet worden uitgereikt, is vermoedelijk de reden dat in de Aanwijzing ontneming is gekozen voor betekening door de deurwaarder. Het is naar mijn mening niet ontoelaatbaar dat de betekening langs strafvorderlijke weg zou worden uitgevoerd, maar dan zou daarbij eveneens een verklaringsformulier moeten worden uitgereikt. Nu opsporingsambtenaren onbekend plegen te zijn met een dergelijke handeling, is het praktisch gezien niet onverstandig dat op dit punt wordt gekozen voor betekening door de deurwaarder.

Het beslag op *vorderingen* vindt op dezelfde wijze plaats door een schriftelijke kennisgeving aan de schuldenaar. Vervolgens wordt, evenals bij derdenbeslag op roerende zaken, door een opsporingsambtenaar een proces-verbaal opgemaakt dat door de deurwaarder wordt betekend, tezamen met de machtiging ex artikel 103, lid 1, of 126a, lid 1, Sv. Uit de Aanwijzing blijkt niet op welke wijze de genoemde kennisgeving plaatsvindt. Dit kan afzonderlijk geschieden, bijvoorbeeld door middel van faxbericht, doch naar mijn mening ook tegelijkertijd met de betekening van de overige documenten.⁸⁸

Voor zowel het beslag op roerende zaken als op vorderingen bepaalt de Aanwijzing voorts dat zo spoedig mogelijk na het uitbrengen van de ontnemingsvordering (of in geval van geldboetebeslag: na het betekenen van de dagvaarding), de officier van justitie de derde

⁸⁷ Vgl. ook HR 13 september 2005, *NJ* 2006, 472.

⁸⁸ Gelet op art. 94b, sub 1, Sv wordt het beslag op een vordering gelegd door een schriftelijke kennisgeving aan de schuldenaar. Dat impliceert dat het moment waarop die kennisgeving wordt gedaan, bepalend is voor het moment van inbeslagneming. De betekening kan hierop nog volgen.

daarvan schriftelijk in kennis stelt. Dit vloeit voort uit het reeds besproken voorschrift van artikel 94c sub f Sv.

De rechtsvorderlijke regeling kent een aantal beperkingen ten aanzien van het object van het derdenbeslag (artikel 475a en 475b Rv). De belangrijkste daarvan is de *beslagvrije voet* (artikel 475b Rv; zie echter ook artikel 475e Rv). Indien er beslag wordt gelegd op loon, pensioen of bepaalde uitkeringen (artikel 475c en 475f Rv), strekt het beslag zich alleen uit voor zover het bedrag daarvan de beslagvrije voet overtreft. De hoogte van de beslagvrije voet is geregeld in artikel 475d Rv. Grofweg bedraagt die 90 procent van de bijstandsnorm. De regeling van de beslagvrije voet is ook van toepassing bij het strafvorderlijk conservatoir beslag.⁸⁹

Artikel 720 Rv bepaalt dat er geen verlot tot rechtsvorderlijk beslag op loon, pensioen of bepaalde uitkeringen kan worden verleend indien niet tevoren de schuldenaar in de gelegenheid is gesteld te worden gehoord door de voorzieningenrechter. Het is niet geheel duidelijk wat de betekenis is van dit voorschrift voor het strafvorderlijk conservatoir beslag. Artikel 720 Rv kent geen strafvorderlijke evenknie. Voorts leent artikel 720 Rv zich niet voor rechtstreekse toepassing op grond van artikel 94c Sv. Het verlot van de voorzieningenrechter speelt immers geen rol (artikel 94c, sub a, Sv). De ratio van artikel 720 Rv is gelegen in de ingrijpendheid van dit type beslag, terwijl de kans niet groot is dat de schuldenaar dergelijke betalingen aan het beslag weet te onttrekken indien hij op de hoogte komt van het voornemen daartoe. Geheel fraudebestendig is de voorgeschreven hoorplicht echter niet.⁹⁰ De wetgever heeft, in elk geval wat betreft de rechtsvorderlijke regeling, het belang van de schuldenaar niettemin laten prevaleren boven dat van de schuldeiser. Men zou kunnen betogen dat die afweging voor het strafvorderlijk conservatoir beslag anders zou moeten uitvallen. Daarbij kan worden gewezen op artikel 94c, sub a, Sv waarin is bepaald dat vrees voor verduistering in geen enkel geval is vereist. Daarnaast kan het horen van de verdachte tot een praktisch probleem leiden. Ik denk hierbij aan de situatie waarin de inbeslagneming plaatsvindt op grond van de algemene

89 HR 23 januari 1996, *NJ* 1998, 627. In deze beschikking overweegt de Hoge Raad ook dat het niet in acht nemen van de beslagvrije voet niet tot nietigheid van het gehele beslag leidt, doch dat het bedrag van de beslagvrije voet als niet inbeslaggenomen moet worden beschouwd.

90 Zie H.J. Snijders e.a. 2007, nr. 435, die wijzen op de mogelijkheid van een cessie bij voorbaat aan een bevriende relatie. Deze cessie kan niet worden doorkruist door een later gelegd beslag; HR 10 januari 1992, *NJ* 1992, 744 m.nt. HJS. De beslaglegger kan de cessie wel trachten aan te tasten met de *actio Pauliana*.

SFO-machtiging (artikel 126a, lid 1, Sv). De rechter-commissaris, die de verdachte zou moeten horen, speelt in dat geval geen rol bij de inbeslagneming.⁹¹ Het strafvorderlijk systeem en de verplichting ex artikel 720 Rv zijn in dit opzicht niet eenvoudig te verenigen. Ik houd het erop, zij het met de nodige twijfel, dat bij het strafvorderlijk conservatoir beslag het niet-horen van de verdachte geen consequenties heeft. Het lijkt mij wel een redelijk vereiste dat het eventuele klaagschrift van de verdachte met de grootst mogelijke spoed wordt behandeld.

Een laatste rechtsvorderlijke bepaling die ik hier noem is artikel 720 jo. 479a Rv.⁹² Indien de schuldenaar tegen een onevenredig lage vergoeding of zonder vergoeding voor een ander werkzaamheden of diensten verricht, terwijl dat werk of die diensten gewoonlijk slechts tegen betaling wordt verricht, dan wordt ten behoeve van de schuldeiser aangenomen dat voor het werk of de diensten een redelijke vergoeding verschuldigd is (artikel 720 jo. 479a, lid 1, Rv).⁹³ Deze bepaling is bedoeld om eventuele chicanes, opgezet door de schuldenaar met medewerking van de derde, tegen te gaan. Ook het openbaar ministerie als beslagleggende autoriteit kan zich desgewenst op dit artikel beroepen.

4.4 Overige beslagen

De Aanwijzing schrijft voor dat het beslag op aandelen en effecten op naam, onroerende registergoederen, schepen en vliegtuigen geschiedt door de deurwaarder. Dit is een uitvloeisel van artikel 94b, sub 3 en 4, Sv. De deurwaarder betekent tevens de machtiging tot inbeslagneming ex artikel 103, lid 1, of 126a, lid 1, Sv. Voorts zal de deurwaarder de nodige maatregelen treffen om te voorkomen dat de beslagene met het schip of het vliegtuig aan de haal gaat, bijvoorbeeld door inschakeling van de (lucht)havenmeester. Er is een aantal formaliteiten dat de deurwaarder niet hoeft te vervullen. Het gaat daarbij om bepalingen die betrekking hebben op de overschrijding van de termijn waarbinnen de hoofdzaak moet zijn ingesteld (artikel 727, 728b en 729d, lid 3, Rv). Gelet op artikel 94c, sub c, Sv hebben deze bepalingen voor het strafvorderlijk conservatoir beslag geen functie.

91 Daar staat tegenover dat de officier van justitie in een dergelijk geval ook een machtiging ex art. 103, lid 1, Sv zou kunnen vorderen.

92 Zie daarover uitvoerig Broekveldt 2003, p. 83-89.

93 Art. 479a, lid 2, Rv bevat een maatstaf voor de vaststelling van de redelijke vergoeding.

De Aanwijzing noemt voorts het zogeheten beslag onder de schuldeiser, ook aan te duiden als eigenbeslag of beslag onder zichzelf. Deze vorm van beslag is van belang indien het voorwerp waarop het openbaar ministerie conservatoir beslag wil leggen reeds onder het openbaar ministerie rust. Dat kan zich bijvoorbeeld voordoen indien een voorwerp reeds in de ene zaak in beslag is genomen, maar vervolgens ook in een andere zaak in beslag wordt genomen, of indien het openbaar ministerie eerst een klassiek beslag legt en vervolgens daarnaast conservatoir beslag wil laten rusten op hetzelfde voorwerp.⁹⁴ De Aanwijzing ontneming voorziet voor deze vorm van beslag in een afzonderlijk model voor een proces-verbaal dat dient te worden opge maakt door de officier van justitie. Het proces-verbaal wordt betekend tezamen met de machtiging tot inbeslagneming ex artikel 103, lid 1, of 126a, lid 1, Sv.

Van de situatie dat het openbaar ministerie op één en hetzelfde voorwerp zowel klassiek als conservatoir beslag laat rusten, kan worden onderscheiden de situatie dat het openbaar ministerie op een gegeven moment een reeds gelegd klassiek beslag wil omzetten – of anders gezegd: wijzigen – in een conservatoir beslag. Artikel 103, lid 1, Sv biedt hiertoe de mogelijkheid in de vorm van het handhaven van het beslag. De Aanwijzing ontneming behandelt het omzetten van het beslag los van het beslag onder de schuldeiser.⁹⁵ Opmerkelijk daarbij is dat er wél op wordt gewezen een machtiging van de rechter-commissaris ex artikel 103, lid 1, Sv is vereist,⁹⁶ maar dat er verder geen beslagformaliteiten worden benoemd. Naar mijn mening moet het omzetten van het beslag op één lijn worden gesteld met het beslag onder de schuldeiser. Immers, het voorwerp bevindt zich reeds onder het openbaar ministerie op het moment dat het beslag wordt omgezet. Het ligt dan ook in de rede dat dezelfde beslagformaliteiten worden vervuld. De Aanwijzing ontneming zou op dit onderdeel moeten worden aangescherpt.

Tot slot behandelt de Aanwijzing ontneming het zogeheten anderbeslag, waarmee wordt bedoeld op het conservatoire beslag in de zin van artikel 94a, leden 3 en 4, Sv. De wet laat daarbij beslag – en in een later stadium: verhaal – op het vermogen van een ander dan de verdachte of de veroordeelde toe indien aan de drie in artikel 94a lid 3 Sv cumulatief gestelde voorwaarden wordt voldaan: *a.* de voorwer-

94 Zie voor andere voorbeelden Aanwijzing ontneming, onder 2.3.5.

95 Zie Aanwijzing ontneming, onder 2.3.7.

96 Het omzetten van het beslag kan niet geschieden op grond van een machtiging ex art. 126, lid 1, Sv. Zie HR 18 november 1997, *NJ* 1998, 228.

pen zijn, onmiddellijk of middellijk, afkomstig van het misdrijf in verband waarmee het wederrechtelijk verkregen voordeel kan worden ontnomen, b. er bestaan voldoende aanwijzingen dat die voorwerpen aan de ander zijn gaan toebehoren met het doel de uitwinning van die voorwerpen te bemoeilijken of te verhinderen, en c. op het moment van het gaan toebehoren wist de ander of kon hij redelijkerwijs vermoeden dat de voorwerpen van enig misdrijf afkomstig waren. Het beslag wordt in dit geval gelegd onder en ten laste van de ander, maar is uiteindelijk bestemd ter voldoening van een betalingsverplichting van de verdachte of veroordeelde. Eventueel kan dit ook de vorm van een derdenbeslag aannemen, bijvoorbeeld indien beslag wordt gelegd op vorderingen die de ander heeft.⁹⁷ De wettelijke regeling bevat voor het anderbeslag geen aanvullende beslagformaliteiten. De Aanwijzing ontneming sluit op dit punt aan bij de beslagformaliteiten die gelden voor een ‘gewone’ conservatoire beslagen – waarbij het beslagobject bepalend is voor de formaliteiten –, zij het dat de toe te passen modellen voor het proces-verbaal daarbij zijn toegesneden op het anderbeslag. Aanvullend dient telkens een kopie van het proces-verbaal te worden toegezonden aan de verdachte of veroordeelde, terwijl ook mede aan hem de machtiging op grond van artikel 103, lid 1, of 126a, lid 1, Sv moet worden betekend. In de Aanwijzing ontneming wordt naar mijn mening terecht gekozen voor deze aanvullende voorschriften, omdat het bij het anderbeslag zaak is dat zowel de ander als de verdachte of veroordeelde – en, voor zover van toepassing, ook de derdebeslagene – op de hoogte worden gesteld van de inbeslagname en de daarop betrekking hebbende stukken.

5 Slotopmerking

In de literatuur is terecht voorgesteld de huidige regeling van de beslagformaliteiten te vervangen door een zelfstandige strafvorderlijke regeling.⁹⁸ Met name voor voorwerpen die het meest in beslag worden genomen (roerende zaken), behoort een eenvoudige en heldere regeling te bestaan. Met de wijzigingen ter gelegenheid van de aanpassingen van de ontnemingswetgeving in 2003 heeft de wetgever ook

97 Zie nader over het anderbeslag M.J. Borgers en J.B.H.M. Simmelink, ‘Schijnoplossingen voor schijnconstructies’, *DD* 2002, p. 1064-1085.

98 Zie Vennix 1998, p. 198-199, J.L. van der Neut en J. Simmelink, ‘Vijf jaar ontnemingswetgeving: hoe nu verder?’, in P. Everaars e.a. (red.), *Ontnemingswetgeving in perspectief*, Deventer: Gouda Quint 1999, p. 146-147 en Mevis in zijn noot onder HR 31 januari 2006, NJ 2006, 589, onderdeel 11.

beoogd de regeling niet onnodig formalistisch te laten zijn. Niettemin wordt de regeling van artikel 94b en 94c Sv nog steeds als ontoegankelijk of zelfs ondoorgrondelijk ervaren. In dit verband valt het te betreuren dat in de recent aangekondigde verdere aanpassing van de ontnemingswetgeving de beslagregeling – in ieder geval op het punt van de beslagformaliteiten – vrijwel ongemoeid wordt gelaten.⁹⁹ Tegelijkertijd moet niet uit het oog worden verloren dat de van overeenkomstige toepassing verklaring van de rechtsvorderlijke voorschriften minder bezwaarlijk is dan wel wordt aangenomen. Het deformaliseringsperspectief biedt in de meeste gevallen voldoende ruimte voor een zinvolle invulling van de rechtsvorderlijke formaliteiten. Daarnaast geldt dat in de Aanwijzing ontneming, mede gelet op de daarin opgenomen modellen, de relevante beslagformaliteiten concreet zijn vormgegeven, hetgeen in de praktijk houvast biedt. Ter vermijding van het risico dat een voorgeschreven formaliteit niet of niet voldoende wordt nageleefd, geldt tot slot nog als praktisch advies dat er in geval van twijfel beter een formaliteit teveel dan te weinig kan worden vervuld. Ook het tijdig inwinnen van advies – bij het BOOM of bij andere deskundigen – is aan te bevelen.

99 Vgl. het op 12 juli 2008 openbaar gemaakte concept-wetsvoorstel verruiming mogelijkheden voordeelontneming (raadpleegbaar via www.justitie.nl).